

KRAJOBRAZ SAKRALNY

Jeden z najstarszych typów krajobrazu kulturowego, związany z realizacją potrzeb duchowych człowieka i wyrażający się w tym, co symboliczne.

Krajobraz sakralny jest związany z religią, kultem i rytuałem lub pozostaje historycznie i kulturowo za taki uznany. Jest źródłem przeżycia duchowego, religijnego Jego istotą jest przestrzeń święta, rozpoznawana jako miejsce objawiania się świętości – przestrzeń *sacrum* przeciwstawiona przestrzeni *profanum*. Jako „święty krajobraz” jest mnemotoposem, czyli topograficznym „tekstem” pamięci kulturowej (Assmann). Krajobraz sakralny jest przedmiotem badań geografii religii.

Według Eliadego krajobraz sakralny to miejsce hierofanii, gdzie dokonuje się akt transcendowania świata świeckiego. Jako miejsce przejścia między niebem a ziemią stanowi „bramę do nieba”. Bywa często celem pielgrzymowania – wędrówka potwierdza ważność miejsca i tożsamość zbiorową pielgrzymujących (np. *totemic landscapes* Aborygenów przywoływane przez Assmanna). Myga-Piątek odróżnia krajobraz sakralny od krajobrazu religijnego. Krajobraz sakralny jest niematerialny, symboliczny, semiotyczny i ma wartości duchowe. Krajobraz religijny ma z kolei charakter zinstytucjonalizowany, obejmuje obiekty kultu religijnego, budowle sakralne organizujące przestrzeń (od katedr i kościołów, będących dominantami krajobrazowymi, po nekropolie, krzyże przydrożne i budowle wytyczające szlaki pielgrzymkowe). Tego rodzaju obiekty stają się materialnym znakiem *sacrum*. Krajobraz sakralny mogą tworzyć pojedyncze miejsca (budynek), całe miasta (np. Santiago de Compostela lub Częstochowa) i regiony (Ziemia Święta).

W potocznym rozumieniu elementami krajobrazu sakralnego są zarówno dzieła człowieka (np. architektura religijna), jak i przyroda (góry, rzeki, lasy czy jaskinie). Jackowski wyróżnił dwa typy krajobrazu sakralnego: naturalny oraz antropogeniczny z dominacją obiektów sakralnych. Naturalny jest uważany za dzieło boskiego stwórcy i obejmuje dziką przyrodę, zapewniając doznania estetyczne oraz duchowe, które nie muszą mieć charakteru lub zapośredniczenia symbolicznego. Przykładami naturalnego krajobrazu sakralnego mogą być: rzeka Ganges dla wyznawców hinduizmu, góra Ararat dla Ormian czy góra Ayers Rock dla Aborygenów. Krajobraz sakralny antropogeniczny to taki, który został przetworzony przez człowieka, chociaż często zasadza się na naturalnym krajobrazie sakralnym. Przykładami tego typu krajobrazu są m.in. Bazylika Jasnogórska w Częstochowie dla wyznawców religii rzymskokatolickiej czy miasto Mekka dla wyznawców islamu. Krajobraz naturalny i antropogeniczny w wymiarze świętości może zostać scalony za pomocą budowli sakralnych (Skalny Kościół *Tempeliaukio* w Helsinkach lub kaplica *Notre Dame du Haut* w Ronchamp nawiązująca do krajobrazu górskiego).

[B.F., M.K.]

Literatura:

Assmann, Jan. *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, tłum. A. Kryczyńska-Pham. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008.

Eliade, Mircea. *Sacrum i profanum. O istocie religijności*, tłum. R. Reszke. Warszawa: Wydawnictwo KR, 1996.

Jackowski, Antoni. *Święta przestrzeń świata*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003.

Myga-Piątek, Urszula. „Krajobrazy sakralne i religijne – próba umiejscowienia w typologii krajobrazów kulturowych”. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego* 17 (2012): 13-23.

Wrześciński, Jacek. „Krajobraz funeralny – pamięć nieobecnych”. W: *Krajobraz i ogrody. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. Beata Frydryczak. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2014.

